

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43

Nisan 2016 April 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ANAOKULLARI KINDERGARTENS IN THE EARLY REPUBLICAN PERIOD

M. Serhan YÜCEL*

Öz

Okul öncesi dönem; kişinin sosyal ve fiziki açıdan hayata hazırlandığı evre olarak kabul edilmektedir. ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde 19. yüzyıldan itibaren açılmaya başlayan okul öncesi eğitim kurumları da çocukları okula ve hayata hazırlama amacını gütmektedir. Osmanlı Devleti'nde ise anaokulları, 1913 yılında ilkokulların birinci basamağı olarak açılmaya başlandı. Sayıları kısa sürede artan bu okullar, 1923 yılında cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra faaliyetlerine devam etti. Ancak cumhuriyetin ilk yıllarında bina, öğretmen ve ödenek sıkıntısı, ilkokullardaki eğitimde zorluklara yol açtı, bu nedenle anaokullarının en azından bir süreliğine ilkokullarla birleşmesine, daha doğru bir ifadeyle rafa kalkmasına karar verildi. Bu çalışmada cumhuriyetin ilk yıllarında anaokulları incelenmiş; cumhuriyetin ilanından ana okullarının kapanma sürecine girdiği 1926 yılına kadar geçen süre içindeki evreler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ana Mektepleri, Anaokulları, Erken Cumhuriyet Dönemi, Eğitim, Maarif.

Abstract

Pre-schooling period is believed to be the phase in which one gets ready for the life socially and physically. Established from the 19th century and on, the pre-school institutions in USA and some other European countries also used to aim getting children ready for the school and the life. Kindergartens in Ottoman Empire, on the other hand, were formed in 1913 so as to be the first stage of the elementary schools. Shortly after their establishment, these schools were a growing body, and continued with their actions after the proclamation of the republic in the year 1923. However, in the first years of the republic, shortages of buildings and funds caused some trouble in the elementary schooling. To solve this problem, it was decided that the kindergartens were to be merged with the elementary schools, that is, to be put aside. In this study, the kindergartens in the early republican period are reviewed; the phases they went throughout the period beginning with the proclamation of the republic and ending with their closure process in 1926 are considered.

Keywords: Preschools, Kindergartens, Early Republican Period, Education, Learning.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde, Birinci Dünya Savaşı'na kadar, azınlıklarla yabancıların "ana mektebi" isimli eğitim kurumları bulunmakla birlikte, resmi veya özel Türk okulları arasında bu isimli bir müessese kurulmamıştı.¹ Sıbyan Mekteplerini de, okul öncesi eğitim kurumu olarak değerlendirmek mümkün değildi.²

Ana Mektepleri, ilk kez 23 Eylül 1329 (M. 6 Ekim 1913) tarihli Tedrisatı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatı'nın kabul edilmesiyle birlikte İptidai Mekteplerinin ilk basamağı³ olarak açıldı. Fakat anaokullarının açılışı bir hazırlık evresinin ardından gerçekleşmemişti. Öğretmen hazırlanmamış olduğu için anaokullarına gayrimüslim (daha çok Ermeni veya Yahudi) kadın öğretmenler atandı (Akyüz, 2007: 267). Bu öğretmenler, ders içeriklerini bile kendileri hazırlıyorlardı. Gerek müfredat, gerekse gayrimüslim öğretmenler nedeniyle Müslüman ailelerin çocuklarını anaokullarına göndermekteki isteksizliği, anaokullarına öğretmen yetiştirme zorunluluğunu doğurdu. Bu çerçevede 1914-1915 yılında Darü'l-muallimat'a bağlı Ana Muallime Mektebi kuruldu. Okul, ilk yılında 34 mezun verdi.⁴

Ana Muallime Mektebi'nin mezun vermesiyle 1915 sonrası anaokullarında iki tür öğretmen bulunmaktaydı. İlki, Alliance İsrailite Ana Mektebi mezunları, diğerleri Darü'l-muallimat Ana Muallime sınıfı mezunları. Ancak anaokulu öğretmenlerinde gayrimüslimlerin etkisi bundan sonra da devam etti.

* Dr., Öğretim Görevlisi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Gölpaazarı Meslek Yüksekokulu, e-mail: mserhanyucel@gmail.com

¹ 1913 yılından önce mevzuatta yer almasa da anaokulu açabilmek için bazı girişimler olmuş, ancak bunlar sonuçsuz kalmıştı. Örneğin 25 Şubat 1909 (H. 4 Safer 1327) tarihinde Mekteb-i Sultani öğretmenlerinden Yusuf Cemal Bey'in kızı Müzeyyen Cemal Hanım, İstanbul Beyazıt'ta anaokulu açmak için Babıalî'den izin istemişti (BOA. MF. MKT. 1103/28).

² Osmanlı Devleti'nin geleneksel eğitim sisteminde Sıbyan Mektepleri, 5-6 yaşlarındaki çocuklara okuma yazmayı, bazı dini bilgileri ve dört işlem gibi basit matematik bilgilerini öğretmek üzere kurulmuş okullardı (Demiryürek, 2015: 1212).

³ Geçici Kanununun 3. maddesine göre anaokulları ve sıbyan sınıfları, "dörtten altı yaşına kadar kız ve erkek çocuklar bir arada olarak kendilerine sıhhi ve ahlaki oyunlar gösterilmek, mektep içinde yürüyüşler ve muntazam beden mümareseleri yaptırılmak; dini ve millî hikâyeler ve musahabeler söylenmek, resim levhaları tetkik ve mütalaa ettirilmek ve el işleri öğretilmek üzere" açılmıştı.

⁴ Ana Muallime Mektebi'nden, 1915-1916 yılında 56 öğrenci; 1917-1918'de de 217 öğrenci mezun olmuştu. Anaokullarının sayısının artmaması üzerine Ana Muallime Mektebi 1919 yılında kapandı. Okul, beş yıllık faaliyeti sonunda 370 Ana Muallimi diploması vermiştir.

Nitekim Alliance İsrailite Ana Mektebi mezunları Musevi; Darü'l-muallimat Ana Muallime sınıfı mezunları ise bir Ermeni muallimedenden örnek alıyorlardı (Ergin 1977: 1338).

Anaokullarına ilişkin ilk düzenleme 15 Mart 1915 (R. 2 Mart 1331) tarihinde çıkartılan Ana Mektepleri Nizamnamesi ile gerçekleşti. Bu tüzüğün ilk maddesine göre anaokulları, iptidaî sınıfları bulunan bir kız okuluna ek olarak ya da bağımsız açılabilirdi. Yine bu okulların hükümet tarafından da, halk tarafından da açılabilmesi mümkündü. Ana Mektepleri Nizamnamesinin 2. maddesi anaokulunun açılabilmesi için binasının okul yapısına elverişli ve sağlık şartlarına uygun olmasını; çocukların sayısı ile orantılı genişlikte bahçesinin bulunmasını ve her çeşit eğitim araç gerecinin hazırlanmasını şart koşuyordu (Ergin, 1977: 1406). Tüzükte ayrıca, anaokullarına 4, 5 ve 6 yaşındaki çocukların alınacağı (Md. 5), erkek ve kız çocukların birlikte bulundurulabileceği (Md. 5), anaokullarının ücretli veya ücretsiz olarak açılabilirdiği (Md. 3) vurgulanıyordu. Bunun yanında, ücretli resmi anaokullarına parasız çocuk alınmayacağı (Md. 4) ve çocukların doktor tarafından muayene edileceği, bulaşıcı hastalığı olmayanların ve aşılı oldukları tespit edilenlerin anaokuluna kabul edileceği (Md. 6) belirtilmişti. Tüzüğün 7. maddesi çocukların yaşlarına göre sınıflara ayrılacağını ve her sınıfa en çok 30 çocuğun alınacağını belirtiyor, 8. madde ile anaokullarında sağlığa uygun ve ahlaki oyunlar, okul içinde yürüyüşler ve düzenli beden eğitimi, dini ve milli öykü okumalar ve konuşmalar, resimlerin incelenmesi ve el işleri yaptırılacağı hüküm altına alınıyordu. Anaokullarının en az haftada bir kez sağlık incelemesine tabi tutulacağı ve çocukların tek tek muayene edileceği, gerek görülürse bu denetimler hakkında çocukların velilerine bilgi verileceği de 9. maddede düzenlenmişti (Deretarla Gül, 2008: 270). Tüzüğün 10. maddesi sınıf sayısı kadar bayan öğretmen ve yardımcı bayan öğretmen bulunacağını haviydi.

15 Mart 1915 tarihli Ana Mektepleri Nizamnamesinin 11-14. maddeleri anaokulu öğretmenlerine ilişkin düzenlemeler getirmekteydi. Buna göre anaokulu öğretmeni olabilmek için öncelikle Osmanlı uyruğuna sahip olmak ve hiçbir bulaşıcı hastalığı bulunmadığını doktor raporu ile belgeleme şartı aranmaktaydı. Bunun yanı sıra Darü'l-muallimat'ın (İstanbul Kız Öğretmen Okulu) Ana Muallime şubesinden mezun olmak veya bir anaokulunu yönettiğine dair belgesi bulunmak veyahut anaokulu öğretmenliği yapabilecek yetenek ve bilgiye sahip olduğunu sınavla göstermek gerekmekteydi. Aynı zamanda anaokulu öğretmenleri Türkçeyi iyi konuşabilmeli ve açıkça yazabilmeliydi (Ergin, 1977: 1406).

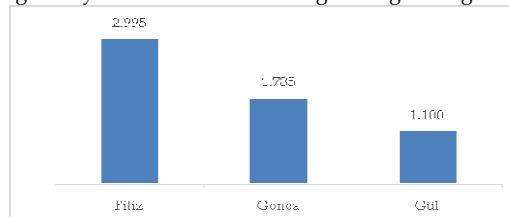
Ana Mektepleri Nizamnamesinin yürürlüğe girmesinden sonra özellikle büyük kentlerde anaokullarının sayısı hızla çoğaldı (Oktay, 2002). 1917 yılında, Maarif Nazırı Ahmed Şükrü Bey, bakanlıkta geçen dört yılını değerlendirirken anaokullarının önemine ve anaokullarındaki gelişmeye dikkat çekmişti. Dört yaşındaki çocukların, yedi yaşına gelinceye kadar okul eğitimi aldıklarını ve okul disiplinine alıştıklarını belirten Ahmet Şükrü Bey, gerek İstanbul'da, gerekse taşradaki binlerce çocuğun sokak terbiyesinden ve aile içinde bulunduğu zaman maruz kalacağı sıhhi ve diğer mahzurlardan kurtarılarak anaokullarına alındığını ifade ediyordu. Maarif Nazırı, *sokak terbiyesi* ve aile içinde bulunulduğunda karşılaşılabilecek *sıhhi problemler* ile *diğer sakinçalar* hakkında açıklama yapmasa da, Ana Muallimesi yetiştirilmek üzere Darü'l-muallimatta açılan şubeden 100'e yakın muallime yetiştiğini, bölümün bir yıl sonra da 150 mezun vereceğini söylemişti (Ergin, 1977: 1407). Ancak Osmanlı devletinin son yıllarında gösterilen çabalar, ülkenin içinde bulunduğu durum nedeniyle çocukların tümüne yaygınlaştırılmadı (Oktay, 2002: 83).

Cumhuriyetin İlk Yılında Anaokulları

Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılında, Türkiye genelinde toplam 80 anaokulu mevcuttu. 5.880 öğrencinin devam ettiği bu okullarda toplam 136 öğretmen görev yapıyordu (İhs. M., 1925: 58-59).

Cumhuriyetin ilk yıllarında anaokullarındaki öğrenciler yaşlarına ve bedensel gelişme düzeylerine göre kategorilere ayrılıyordu. 3-7 yaşları arasındaki çocukların devam ettiği anaokullarında üç sınıf bulunuyordu. Bu sınıflar öğrencilerin bedensel gelişme seviyelerine ve önceki yıllarda anaokuluna devam etmelerine göre *Filiz* sınıfı, *Gonca* sınıfı ve *Gül* sınıfı olarak ayrılıyordu. Filiz sınıflarına daha çok 3-5 yaşları arasındaki çocuklar kabul edilirken, Gonca ve Gül sınıflarına genellikle 5 yaşın üstündeki çocuklar alınıyordu. 1923-1924 eğitim öğretim yılında (R. 1339-1340 ders senesi) Türkiye genelinde Filiz sınıflarında 2.995 çocuk bulunuyordu. Gonca sınıflarında 1.785, Gül sınıflarında ise 1.100 çocuk vardı. Grafik 1'de 1923-1924 eğitim öğretim yılında anaokullarında öğrenim gören öğrencilerin sınıflara göre dağılımı verilmiştir.

Grafik 1. 1923-1924 eğitim öğretim yılında anaokullarında öğrenim gören öğrencilerin sınıflara göre dağılımı

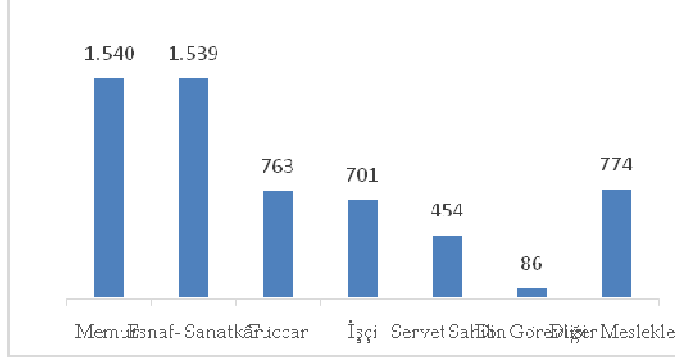

(Kaynak: İhs. M., 1925: 58)

1923-1924 eğitim öğretim yılında anaokullarındaki öğrencilerin babalarının mesleklerine bakıldığında memurlarla esnaf ve sanatkarların sayıca fazla oldukları dikkati çekmekteydi. Buna göre Türkiye genelindeki anaokulu öğrencilerinin 1.540'ının babası devlet memuru (asker veya sivil) iken 1.539 öğrenci babası ise esnaf ve sanatkardı. Bu iki meslek grubunu sırasıyla tüccar ve işçiler izliyordu.

Grafik 2'de 1923-1924 eğitim öğretim yılında anaokullarında öğrenim gören öğrencilerin baba meslekleri verilmiştir

Grafik 2.1923-1924 eğitim öğretim yılında anaokullarında öğrenim gören öğrencilerin baba meslekleri⁵

(Kaynak: İhs. M., 1925: 58)

1923-1924 eğitim öğretim yılında Türkiye genelindeki anaokullarında görev yapan 136 öğretmenden yaklaşık yarısı (67 öğretmen) Darü'l-muallimat Ana Şubesinden mezundu. Öğretmenlerin tümüne bakıldığında ise genç sayılabilecek bir profile karşılaşılmaktaydı. Nitekim öğretmenlerin üçte ikisi (90 öğretmen) 25 yaşın altındaydı. 40 yaşın üzerinde biri Teke, diğeri Karahisar-ı Sahib vilayetinde olmak üzere sadece iki öğretmen bulunuyordu. Diğer öğretmenler ise 26-40 yaş dilimindeydi. Cumhuriyetin ilk yılında Türkiye genelindeki anaokullarında toplam 75.086 lira masraf yapılmıştı. Bu masrafın 52.378 lirasını öğretmen maaşları, 19.387 lirasını hademe ücretleri ve 3.321 lirasını da diğer giderler oluşturmuştu (İhs. M., 1925: 58-59).

1923-1924 eğitim öğretim yılında vilayetlere göre anaokullarındaki öğretmen ve öğrenci sayıları ile okulların öğretmen maaşı, hademe ücreti ve diğer giderlere ait bilgiler Tablo-1'de verilmiştir.

Tablo 1. 1923-1924 Eğitim Öğretim Yılında (1339-1340 Ders Senesi) Vilayetlere Göre Anaokulları

Vilayet	Anaokulu Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Bir yıllık toplam masraf
Adana	1	2	60	1.114,00
Edirne	3	5	210	2.790,00
İstanbul	8	23	741	12.336,00
Eskişehir	4	4	181	2.372,00
Ordu	1	2	60	1.266,00
İçel	1	2	86	759,00
Ertuğrul	1	1	202	605,00
Burdur	1	2	60	796,00
Bolu	1	1	61	574,00
Tekfur Dağı	4	5	259	2.456,00
Teke	2	5	185	2.376,00
Tokat	2	3	160	1.714,00
Canik	2	2	65	1.426,00
Çatalca	1	1	24	288,00
Çanakkale	6	11	362	6.845,50
Çorum	1	2	96	1.287,00
Hamitabat	1	1	45	747,50
Hüdavendigar	6	7	276	4.460,00
Denizli	1	2	126	1.103,00
Diyarbakir	1	1	40	300,00
Sinop	1	2	102	1.076,00
Saruhan	1	2	88	1.322,00
Gaziantep	4	11	309	5.136,00
Kars	1	1	76	871,00
Kırklareli	2	3	181	1.708,00
Karesi	2	3	335	2.178,00
Karahisar-ı Sahip	2	4	202	1.533,00

⁵Toplam sayıya yetim çocuklar dâhil değildir.

Konya	4	7	276	4.604,00
Kocaeli	5	5	258	2.365,00
Kırşehir	1	1	20	392,00
Gelibolu	1	1	54	592,00
Kütahya	2	4	203	2.372,00
Giresun	1	2	75	1.206,00
Mersin	1	3	177	1.660,00
Maraş	1	2	39	782,00
Mamuratulaziz	1	1	75	770,00
Menteşe	1	1	52	408,00
Malatya	1	1	59	496,00
Toplam	80	136	5.880	75.086,00

(Kaynak: İhs. M., 1925: 58-59)

25 Ekim 1925 Tamimi

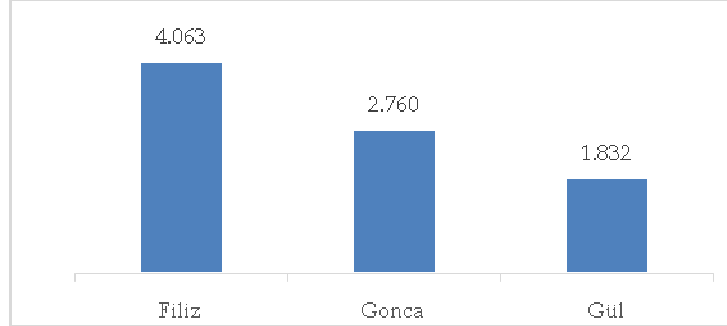
İkinci Meşrutiyet döneminde açılan ve 1915 yılında çıkarılan Ana Mektepleri Nizamnamesinden sonra sayıları artan anaokulları, Maarif Vekilliğinin vilâyetlere gönderdiği 25 Ekim 1925 tamiminden sonra kapanmaya mahkûm edilmiştir. Tamimin beşinci fıkrasında;

“Ana Mektepleri mecburî tahsil hududu haricinde olduğu gibi bunların açılması, binaları ve muallimleri hakkındaki 2 Mart 1331 tarihli Nizamname-i mahsusunda mevcut şeraitin tahakkukuna vâbeste, bulunduğu mecburî tahsil çağındaki çocukların zararına olarak ve bilhassa Nizamnamedeki şerait haricinde açılmış bu kabil mektepler varsa bütçeden ihracıyla tahsisatının ilk mekteplere ilâvesi”

hükmü getirilmişti. Dolayısıyla bina, öğretmen ve ödenek sıkıntısı anaokullarının en azından bir süreliğine ilkokullarla birleşmesine, daha doğru bir ifadeyle rafa kalkmasına yol açtı. 25 Ekim 1925 Tamiminden sonra anaokulları -başta İstanbul vilayetindekiler olmak üzere- ardı ardına ilkokulların bünyesine girmeye başladı.

Resmi anaokullarının kapanma sürecine girdiği 1925-1926 eğitim ve öğretim yılının sonunda Türkiye genelinde toplam 89 anaokulu bulunmaktaydı. 8.655 öğrencinin devam ettiği⁶bu okullarda görev yapan 161 öğretmen vardı (İhs. M., 1928: 142). Adı geçen ders yılında Türkiye genelinde Filiz sınıflarında 4.063 çocuk bulunuyordu. Gonca sınıflarına 2.760, Gül sınıflarına ise 1.832 çocuk devam ediyordu. Grafik 3'te 1925-1926 eğitim öğretim yılında anaokullarında öğrenim gören öğrencilerin sınıflara göre dağılımı verilmiştir.

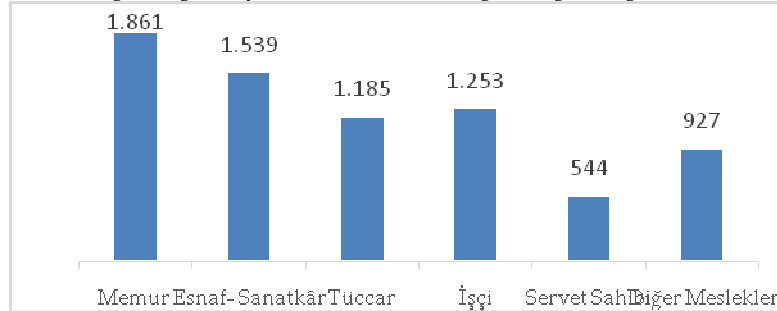
Grafik 3. 1925-1926 eğitim öğretim yılında anaokullarında öğrenim gören öğrencilerin sınıflara göre dağılımı

(Kaynak: İhs. M., 1928: 142)

1925-1926 eğitim öğretim yılında anaokullarındaki öğrencilerin babalarının mesleklerine bakıldığında 1923-1924 ders yılındaki gibi memurların sayıca fazla olduğu dikkati çekiyordu. Buna göre Türkiye genelindeki anaokulu öğrencilerinin 1.861'inin babası devlet memuru (asker veya sivil) idi. Memurlar gibi esnaf ve sanatkârların da, çocuklarını anaokuluna göndermekte diğer meslek gruplarına göre daha istekli davrandıkları görülmekteydi. 1925-1926 eğitim öğretim yılında, iki yıl öncesine göre, baba mesleği işçi ve tüccar olan çocukların sayısındaki artış da dikkat çekiciydi. Grafik 4'te 1925-1926 eğitim öğretim yılında anaokullarında öğrenim gören öğrencilerin baba meslekleri verilmiştir.

Grafik 4. 1925-1926 eğitim öğretim yılında anaokullarında öğrenim gören öğrencilerin baba meslekleri

(Kaynak: İhs. M., 1928: 142-143)

⁶Ders yılı içinde 20 öğrenci vefat ederken, 480 öğrenci adi hastalık, 300 öğrenci de bulaşıcı hastalık nedeniyle okuldan ayrılmıştı.

1925-1926 eğitim öğretim yılında Türkiye genelindeki anaokullarında görev yapan 161 öğretmenden 67'si Darülmuallimat Ana Şubesinden mezundu. Öğretmenlerin yaşlarına bakıldığında 1923-1924 ders yılındaki gibi genç sayılabilecek bir dağılımla karşılaşılıyordu. Nitekim öğretmenlerin 85'i 25 yaşın altındaydı. Diğer 76 öğretmen ise 26-40 yaş dilimindeydi. Söz konusu ders senesinde Türkiye genelindeki anaokullarında toplam 112.714 lira masraf yapılmıştı. Bu masrafın 76.235 lirasını öğretmen maaşları, 30.988 lirasını hademe ücretleri ve 5.491 lirasını da diğer giderler oluşturmuştu.

Ders yılı sonunda lağvedildiğinden binası hakkında bilgi bulunmayan Manisa anaokulu hariç, diğer 88 anaokulunun binalarının yapı malzemelerine bakıldığında 42'sinin taş ve tuğla, 40'ünün ahşap ve 6'sının da kerpiç olduğu görülmekteydi. Derslik sayısı tespit edilebilen 69 okulun 20'sinde tek derslik, 17'sinde iki derslik, 28'inde üç derslik, 4'ünde de 4 derslik bulunmaktaydı (İhs. M., 1928: 143).

1925-1926 Eğitim Öğretim Yılında Anaokulları

25 Ekim 1925 tamiminden sonra bazı vilayetlerde anaokulları kısmen veya tamamen kapandı. İdari yapıdaki değişiklikler de göz önünde bulundurulduğunda, 1923-1924 eğitim öğretim yılında anaokuluna sahip iller arasında bulunan Çatalca, İstanbul, Eskişehir, Burdur, Tekfur Dağı, Teke, Kocaeli, Gelibolu, Malatya illerindeki anaokulları 1925-1926 öğretim yılı başlamadan kapanmıştı. Diğer taraftan 1923-1924 öğretim yılında anaokulu bulunmayan Antalya, Aksaray, Urfa, Çankırı, Sivas, Trabzon, Kastamonu ve Maraş illerinde 1925-1926 öğretim yılında anaokulu açılmıştı. Ancak bunlar da kısa süre içinde kapanmak zorunda kaldı.

1925-1926 eğitim öğretim yılında anaokuluna sahip olan vilayetler ve bu vilayetlerdeki anaokullarının genel durumları aşağıda verilmiştir (İhs. M., 1928: 142-143; Umûmî Nüfûs Tahriri, 1928).

Adana: 1927 sayımına göre 227.652 nüfusa sahip olan Adana'da 1925 yılında bir tane anaokulu bulunmaktaydı. Taş (tuğla) yapı malzemesiyle inşa edilen okulun binası tek katlı üç sınıflıydı. Okul, öğretim yılına 92 öğrenci ile başladı, ders senesi boyunca okulu bırakan öğrenci olmadı. Anaokulunda, biri Darülmuallimat Ana Şubesi'nden mezun iki öğretmen görev yapmaktaydı. Yaşları 18-25 arasında olan bu öğretmenlerin biri 601-1.000 kuruş arasında, diğeri 1.001-3.000 kuruş arasında aylık maaşla çalışmaktaydı. Ayrıca okulda iki hademe bulunuyordu. Okulun söz konusu ders yılında 960 lirası öğretmen maaşları, 420 lirası hademe ücretleri ve 20 lirası da diğer giderler olmak üzere toplam 1.400 lira gideri olmuştu.

Antalya: 1927 sayımına göre nüfusu 204.372 olan Antalya'da 1925 yılında bir tane anaokulu bulunmaktaydı. Taş (tuğla) yapı malzemesiyle inşa edilen okulun binası tek katlı üç sınıflıydı. Okul, öğretim yılına 5'i Filiz, 52'si Gonca ve 46'sı Gül sınıfında olmak üzere toplam 153 öğrenci ile başladı. Öğrenci babalarının meslekleri arasında yalnızca 13 memur velinin bulunması, buna karşın öğrenci babalarının üçte ikilik kısmını oluşturan 101'ini esnaf ve sanatkârın oluşturması, diğer vilayetlerin aksine esnaf ağırlıklı veli profilini göstermekteydi. Söz konusu anaokulunda, biri Darü'l-muallimat Ana Şubesi'nden mezun üç öğretmen görev yapmaktaydı. İkisi 18-25 yaş arasında, diğeri de 26-40 yaş arasında olan bu öğretmenlerden biri 600 kuruşun altında maaş alıyor, diğerleri de 1.001-3.000 kuruş aralığında maaşla çalışıyordu. Ayrıca okulda üç hademe bulunuyordu. Okulun 1925-1926 ders yılında 1.008 lirası öğretmen maaşları, 780 lirası hademe ücretleri ve 35 lirası da diğer giderler olmak üzere toplam 1.823 lira gideri olmuştu.

Aksaray: 1927 sayımına göre 127.031'lik nüfusa sahip olan Aksaray vilayetinde 1925 yılında bir tane anaokulu bulunmaktaydı. Okul, tek katlı iki sınıflı kerpiç bir binada eğitim faaliyetlerini sürdürüyordu. Ders yılı başında 65 öğrencisi bulunan okuldan sekiz öğrenci adi hastalık nedeniyle ayrıldı ve anaokulu eğitim yılını 57 öğrenci ile tamamladı. İki öğretmenle bir hademenin görev yaptığı okulun 816 lirası öğretmen maaşı olmak üzere toplam 1.071 lira yıllık masrafı olmuştu.

Edirne: 1927 yılı genel sayımına göre 150.840 kişiden oluşan Edirne vilayetinde 1925-1926 ders yılında üç tane anaokulu bulunmaktaydı. İkisi ahşap, biri ise taş binada faaliyet gösteren anaokullarından biri tek sınıflı, diğerleri ise üçer sınıflıydı. Edirne anaokullarına ders yılı başında 256 öğrenci kayıt yaptırmıştı. Ancak sene içinde 2 öğrencinin vefat etmesi, 24 öğrencinin de geçirdikleri hastalık nedeniyle okuldan ayrılması üzerine öğrenci sayısı 230'a geriledi. Öğrencilerin baba meslekleri, Türkiye ortalamasına yakın seyrediyordu: Buna göre 88 veli memur, 86 veli de esnaf ve sanatkârdı. Diğer taraftan, dördü 25 yaşın altında, diğeri 26-40 yaş diliminde; tamamı Darü'l-muallimat Ana Şubesinden mezun ve 10-30 lira arası aylık maaşla çalışan beş öğretmen bulunmaktaydı. Toplam üç hademenin görev yaptığı okullarda 1925-1926 ders yılında, 3.216'sı öğretmen maaşları, 540 lirası hademe ücretleri ve 30 lirası da diğer giderler olmak üzere toplam 3.786 lira masraf yapılmıştı.

Ertuğrul (Bilecik): 1926 yılında İnegöl ve Yenişehir ilçeleri Bursa'ya bağlanan, bu nedenle 1927 yılı genel sayımında nüfusu 114.037 olarak belirlenen Bilecik vilayetinde 1925-1926 ders yılında iki tane anaokulu bulunmaktaydı. İkisi de birer sınıftan oluşan bu anaokullarına sene başında 281 öğrenci kaydoldu. Birer öğretmen ve birer hademenin görev yaptığı bu anaokullarının 1925-1926 ders yılındaki toplam masrafı 1.614 liraydı.

Elaziz: 1927 sayımına göre toplam nüfusu 213.633 olan Elaziz'de 1925-1926 ders yılında bir tane anaokulu bulunmaktaydı. İki katlı ve iki sınıflı bu anaokuluna sene başında 155 öğrenci kaydedildi. Ancak ders yılı içinde on öğrenci adi hastalık nedeniyle okulu bıraktı ve ders yılı 145 öğrenciye kapandı. İki öğretmen ve iki hademenin görev yaptığı bu anaokulunun 1925-1926 ders yılındaki toplam masrafı 1.264 liraydı.

Isparta: 1927 sayımına göre toplam nüfusu 144.804 olan Isparta'da 1925-1926 ders yılında bir tane anaokulu bulunmaktaydı. Bir katlı ve bir sınıflı bu anaokulu, yöneticilerinin doldurduğu forma göre sıhhi değildi. 101 öğrenciyle ders yılına başlayan okuldan, sene içinde 5 öğrenci adi hastalık nedeniyle ayrıldı. İki öğretmenin ve iki hademenin görev yaptığı anaokulunun 888 lirası öğretmen maaşı olmak üzere toplam 1.268 lira yıllık masrafı olmuştur.

İçel (Silifke): 1925 yılında İçel vilayeti, merkez Silifke olmak üzere Anamur, Gülnar ve Mut ilçelerinden oluşuyordu ve İçel'de 1927 nüfus sayımına göre toplam 91.031 kişi yaşıyordu. Vilayette, 1925-1926 ders yılına 102 öğrenci ile başlayan bir anaokulu vardı. Sene içinde bir öğrencisi vefat eden bu anaokulunun binası tek katlı iki sınıflıydı. 25 yaşın altında iki öğretmenin ve iki de hademenin görev yaptığı okulun yıllık masrafı toplam 925 lira idi.

Ordu: 1927 sayımına göre nüfusu 201.302 olan Ordu vilayetinde üç tane anaokulu bulunuyordu. Toplam 193 öğrenciyle ders yılına başlayan bu okullardan, üçü adi hastalık, biri de bulaşıcı hastalık nedeniyle dört öğrenci ayrılmıştı. Biri üç katlı, diğer ikisi iki katlı olan anaokullarının tümü üç sınıftan oluşuyordu. Dört öğretmen ve beş hademenin görev yaptığı anaokullarının 1925-1926 eğitim öğretim yılında toplam 4.994 lira masrafı olmuştur.

Urfa: 1927 sayımına göre nüfusu 208.539 olan Urfa vilayetinde bir tane anaokulu bulunuyordu. Toplam 80 öğrenciyle ders yılına başlayan bu okuldan, 15 öğrenci adi hastalık nedeniyle ayrılmıştı. Anaokulu binası iki katlı, üç sınıflıydı; okulda üç öğretmen ve biri kadın iki hademe görev yapıyordu. Urfa'daki anaokulunun 1925-1926 eğitim öğretim yılında toplam 1.969 lira masrafı olmuştur.

Bursa: 1926 yılında İnegöl ve Yenişehir ilçelerinin katılmasıyla 1927 yılında Bursa vilayetinin nüfusu 399.545'e ulaşmıştı. Bursa'da 1925-1926 ders yılı başında on anaokulu, 767 öğrenci ile öğrenime başlamıştı. Öğrencilerin baba meslekleri, esnaf ve sanatkârlar (240 veli), işçiler (219 veli), memurlar (94 veli), tüccarlar (31 veli) ve servet sahipleri (20 veli) ile sıralanmaktaydı. Söz konusu anaokulunda, 11'i Darü'l-muallimat Ana Şubesi'nden mezun toplam 12 öğretmen görev yapmaktaydı. Yedisi 18-25 yaş arasında, diğerleri de 26-40 yaş arasında olan bu öğretmenlerin yanı sıra okullarda toplam 12 de hademe çalışıyordu. Anaokullarının tümünün ahşap binalarda eğitim faaliyetini sürdürmesi dikkat çekiyordu. Anaokulların 1925-1926 ders yılında 5.772 lirası öğretmen maaşları, 2.160 lirası hademe ücretleri ve 310 lirası da diğer giderler olmak üzere toplam 8.242 lira gideri olmuştur.

Bolu: 1927 yılında nüfusu 217.597 olan Bolu vilayetinde 1925-1926 ders yılında üç tane anaokulu bulunmaktaydı. Öğrenim yılına 321 öğrenci ile başlayan bu okullardan 113'ü adi hastalık, 16'sı da bulaşıcı hastalık nedeniyle 129 öğrenci ayrılmıştı. Dolayısıyla okuldan ayrılma oranı yüzde 40'a ulaşmıştı ve bu oranla Bolu vilayeti, söz konusu ders yılında Türkiye genelinde kayıt silinmenin en yüksek yaşandığı il olmuştur. Altı öğretmenin ve yedi hademenin görev yaptığı anaokullarının 1925-1926 dönemi giderleri toplam 4.733 liraydı.

Tokat: 1927 yılında nüfusu 263.721 olan Tokat vilayetinde 1925-1926 ders yılında üç tane anaokulu mevcuttu. Bu okullarda 8 öğretmen, 374 öğrenciye eğitim veriyordu. Ayrıca Tokat'taki anaokullarında sekiz hademe çalışıyordu. Adı geçen ders yılında, bu okulların 3.736 lira masrafı olmuştur.

Canik (Samsun): 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre merkez (Samsun) nüfusu 75.930, toplam vilayet nüfusu da 273.283 olan Canik vilayetinde 1925-1926 ders yılında üç tane anaokulu vardı. Bu okullar, ders yılına 145 öğrenci ile başlamış; ancak 3 öğrenci adi hastalık nedeniyle okulu bırakınca, öğrenci mevcudu 142'ye düşmüştü. Darü'l-muallimat Ana Şubesi mezunu üç öğretmenin görev yaptığı okullarda altı hademe çalışmaktaydı. Söz konusu yıl, anaokullarının 2.020 lirası öğretmen maaşları olmak üzere toplam 2.979 lira masrafı olmuştur.

Çankırı: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre 156.588 kişinin yaşadığı Çankırı vilayetinde 1925-1926 ders yılında bir tane anaokulu vardı. Okul binası ahşaptı ve üç sınıftan oluşmaktaydı. Okul, ders yılına 110 öğrenci ile başlamış; ancak 5 öğrenci bulaşıcı hastalık nedeniyle okulu bırakınca, öğrenci mevcudu 115'e düşmüştü. Biri Darü'l-muallimat Ana Şubesi mezunu iki öğretmenin görev yaptığı okulda üç hademe çalışmaktaydı. Söz konusu yıl, anaokulunun 888 lirası öğretmen maaşı olmak üzere toplam 1.628 lira masrafı olmuştur.

Çanakkale: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre merkez nüfusu 18.740, toplam vilayet nüfusu da 183.491 olan Çanakkale vilayetinde 1925-1926 ders yılında beş tane anaokulu vardı. Bu okullar, ders yılına 528 öğrenci ile başlamış; ancak 13 öğrencinin adi hastalık, 20 öğrencinin bulaşıcı hastalık, 4 öğrencinin vefat etmesiyle kayıtları silinmişti. Dolayısıyla öğrenci mevcudu 491'e gerilemişti. Altısı Darülmüallimat Ana

Şubesi mezunu, toplam yedi öğretmenin görev yaptığı okullarda yedi hademe çalışmaktaydı. Söz konusu yıl, anaokullarının 4.458 lirası öğretmen maaşları olmak üzere toplam 6.168 lira masrafı olmuştu.

Çorum: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre toplam vilayet nüfusu 247.749 olan Çanakkale vilayetinde 1925-1926 ders yılında bir tane anaokulu vardı. 151 öğrenci ile eğitime başlayan ancak hastalık sebebiyle sene içinde 17 öğrencisinin kaydı silinen okulda üç öğretmen ile dört hademe görev yapıyordu. Adı geçen yıl anaokulunun, 1.428 lirası öğretmen maaşları olmak üzere toplam 2.618 lira masrafı olmuştu.

Denizli: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre merkez nüfusu 35.122, toplam vilayet nüfusu da 237.066 olan Denizli vilayetinde 1925-1926 ders yılında iki tane anaokulu vardı. 280 öğrenciyle ders yılına başlayan bu okullardan 40'ı adi, 22'si de bulaşıcı hastalık nedeniyle 62 öğrenci ayrıldı. Okulda dört öğretmen ile üç hademe görev yapıyordu. Adı geçen yıl anaokullarının, 1.884 lirası öğretmen maaşları olmak üzere toplam 2.509 lira masrafı olmuştu.

Diyar-ı Bekr: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre toplam vilayet nüfusu 193.304 olan Diyarbakır vilayetinde 1925-1926 ders yılında bir tane anaokulu vardı. 90 öğrenciyle ders yılına başlayan bu okuldan 32 öğrenci hastalık nedeniyle ayrıldı. Okulda bir öğretmen ile bir hademe görev yapıyordu. Söz konusu ders yılında anaokulunun, toplam 960 lira masrafı olmuştu.

Sivas: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre toplam vilayet nüfusu 329.741 olan Sivas vilayetinde 1925-1926 eğitim öğretim yılında bir tane anaokulu vardı. 75 öğrenciyle ders yılına başlayan bu okuldan 4 öğrenci bulaşıcı hastalık nedeniyle ayrıldı. Darü'l-muallimat Ana Şubesi mezunu 3 öğretmenin görev yaptığı okulda bir de hademe çalışmaktaydı. Okulun, 1925-1926 ders yılında toplam 960 lira masrafı olmuştu.

Sinop: 1927 yılı genel sayımına göre 168.533 kişiden oluşan Sinop vilayetinde 1925 yılında bir tane anaokulu bulunmaktaydı. 66 öğrencinin eğitim gördüğü bu okulda iki öğretmen ve iki hademe görev yapıyordu. Okulun, 1925-1926 ders yılında toplam 1.438 lira masrafı olmuştu.

Şebinkarahisar: 1927 yılı genel sayımına göre 108.529 kişiden oluşan Şebinkarahisar vilayetinde 1925 yılında bir tane anaokulu bulunmaktaydı. Anaokuluna ait müstakil bir bina olmadığından ortaokulun zemin katında eğitim veren anaokulunda 71 öğrenci öğrenim görmekteydi. Öğrenci babalarının mesleklerinde 57 velinin (tüm velilerin yüzde sekseni) esnaf ve sanatkâr olması dikkat çekmekteydi. Bir öğretmen ve bir hademenin görev yaptığı okulun, 1925-1926 ders yılında toplam 501 lira masrafı olmuştu.

Trabzon: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre toplam vilayet nüfusu 292.573 olan Trabzon vilayetinde 1925 yılında iki tane anaokulu bulunmaktaydı. Maarif Müdürlüğünün verdiği bilgi, anaokulu binalarının ikisinin de gayrisihhi olduğu yönündeydi. 176 öğrenciyle eğitime başlayan anaokullarından, sene içinde 25'i adi hastalık, 1'i de vefat nedeniyle 26 öğrencinin kaydı silindi. Trabzon vilayetindeki anaokulları, 25 Ekim 1925 tamiminden beş ay sonra -1926 yılının Mart ayında- lağvedildi. İki öğretmen ve dört hademenin görev yaptığı okulların, 1925-1926 ders yılında kapanana kadar geçen sürede toplam 4.060 lira masrafı olmuştu.

Gazi Ayıntab: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre toplam vilayet nüfusu 213.495 olan Gaziantep vilayetinde 1925 yılında üç tane anaokulu bulunmaktaydı. 359 öğrenciyle eğitime başlayan anaokullarından, sene içinde 5'i adi hastalık, 5'i de bulaşıcı hastalık nedeniyle 10 öğrenci ayrılınca ders yılı 349 öğrenci ile tamamlandı. Dokuz öğretmen ve altı hademenin görev yaptığı okulların, 1925-1926 ders yılında toplam 4.387 lira masrafı olmuştu.

Kırklareli: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre toplam vilayet nüfusu 108.342 olan Kırklareli vilayetinde 1925 yılında iki tane anaokulu bulunmaktaydı. 189 öğrenciyle eğitime başlayan bu okullardan sene içinde 20'si bulaşıcı hastalık, 10'u da adi hastalık nedeniyle toplam 30 öğrencinin kaydı silinmişti. Dört öğretmen ve üç hademenin görev yaptığı okulların, 1925-1926 ders yılında toplam 2.340 lira masrafı olmuştu.

Karesi: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre merkez (Balıkesir) nüfusu 134.617, toplam vilayet nüfusu da 418.718 olan Karesi vilayetinde 1925-1926 ders yılında dört tane anaokulu vardı. Bu okullar, ders yılına 486 öğrenci ile başlamış; ancak sene içinde 3 öğrencinin vefat etmesi, 201 öğrencinin de hastalık nedeniyle okulu bırakmasıyla okulların toplam mevcudu 282'ye gerilemişti. 10 öğretmen ve 7 hademenin görev yaptığı okulların, 1925-1926 ders yılında toplam 8.514 lira masrafı olmuştu.

Kozan: 1926 yılında Adana vilayetine bağlanan Kozan'da⁷ 1925-1926 eğitim öğretim yılında bir tane anaokulu bulunmaktaydı. Ders yılına 53 öğrenciyle başlayan bu okuldan sene içinde 17 öğrenci ayrılmıştı. İki öğretmenle bir hademenin çalıştığı okulun söz konusu ders yılındaki toplam masrafı 1.358 liraydı.

Karahisar-ı Sahip: 1927 yılında 258.741 nüfusa sahip olan Afyonkarahisar vilayetinde 1925-1926 ders yılında bir tane anaokulu bulunmaktaydı. 133 öğrencisi olan okulda tümü Darü'l-muallimat Ana Şubesi mezunu üç öğretmenin yanı sıra iki de hademe çalışmaktaydı. Anaokulunun söz konusu ders yılındaki toplam masrafı 2.096 liraydı.

⁷ 1927 nüfus sayımına göre Kozan ilçesinin toplam nüfusu 26.881 idi.

Kırşehir: 1927 nüfus sayımına göre 127.064 kişinin yaşadığı Kırşehir vilayetinde 1925-1926 ders yılında bir tane anaokulu bulunmaktaydı. 120 öğrencisi olan okulda bir öğretmenin yanı sıra iki de hademe çalışmaktaydı. Anaokulunun söz konusu ders yılındaki toplam masrafı 920 liraydı.

Kastamonu: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre merkez nüfusu 63.116, toplam vilayet nüfusu da 335.601 olan Kastamonu vilayetinde 1925-1926 ders yılında 11 tane anaokulu vardı. Bu okullar, ders yılına 632 öğrenci ile başlamış; ancak vefat eden 2 öğrencinin yanı sıra 104 öğrenci hastalık nedeniyle okulu bırakınca, öğrenci mevcudu 526'ya düşmüştü. Söz konusu ders yılında, 14 öğretmen ile 13 hademenin çalıştığı okulların, 4.644 lirası öğretmen maaşları olmak üzere toplam 7.264 lira masrafı olmuştu.

Konya: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre merkez nüfusu 101.674, toplam vilayet nüfusu da 502.228 olan Konya vilayetinde 1925-1926 ders yılında 5 tane anaokulu vardı. 678 öğrencinin eğitim gördüğü bu okullarda toplam 11 öğretmen ile 9 hademe görev yapıyordu. Konya anaokullarının adı geçen yıl toplam 7.026 lira masrafı olmuştu.

Kars: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre toplam vilayet nüfusu 204.464 olan Kars vilayetinde 1925-1926 ders yılında bir tane anaokulu vardı. Anaokulu, iki kat ve iki sınıftan oluşuyordu ve Maarif Müdürlüğünün verdiği bilgiye göre okulun binası gayr-ı sihi idi. 70 öğrencinin eğitim gördüğü bu okulda Darü'l-muallimat Ana Şubesi mezunu bir öğretmenin yanı sıra bir de hademe çalışıyordu. Söz konusu yıl okulda toplam 871 lira masraf yapılmıştı.

Giresun: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre toplam vilayet nüfusu 166.116 olan Giresun vilayetinde 1925-1926 ders yılında 90 öğrencinin eğitim gördüğü bir tane anaokulu bulunmaktaydı. Anaokulu binası, iki katlı ve yedi dershaneliydi; okulda üç öğretmen ile iki hademe görev yapıyordu. Giresun'daki anaokulunun 1925-1926 eğitim öğretim yılında toplam 1.680 lira masrafı olmuştu.

Kütahya: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre toplam vilayet nüfusu 303.641 olan Kütahya'da 1925-1926 ders yılında toplam 370 öğrencinin eğitim gördüğü üç tane anaokulu bulunmaktaydı. Yedi öğretmen ile dört hademenin görev yaptığı bu anaokullarının adı geçen ders yılında toplam 4.042 lira masrafı olmuştu.

Maraş: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre toplam vilayet nüfusu 184.958 olan Maraş vilayetinde 1925-1926 ders yılında 60 öğrencinin eğitim gördüğü bir anaokulu bulunmaktaydı. Yıl içinde hastalık nedeniyle üç öğrenci okulu bıraktı. İki öğretmen ile iki hademenin görev yaptığı bu okulun adı geçen ders yılında toplam 2.302 lira masrafı olmuştu.

Menteşe: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre merkez (Muğla) nüfusu 57.613, toplam vilayet nüfusu da 174.687 olan Çanakkale vilayetinde 1925-1926 ders yılında iki tane anaokulu vardı. 151 öğrencisi olan bu okulda üç öğretmenin yanı sıra dört hademe görev yapmaktaydı. Anaokulunun söz konusu yıl toplam 2.728 lira masrafı olmuştu.

Mersin: 1925 yılında Mersin vilayeti, merkez ve Tarsus ilçelerinden oluşuyordu. 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre merkez nüfusu 46.831, Tarsus nüfusu 73.680, toplam vilayet nüfusu da 120.511 olan Mersin vilayetinde 1925-1926 ders yılında dört tane anaokulu vardı. 485 öğrencisi olan bu okullarda dokuz öğretmenin yanı sıra beş hademe görev yapmaktaydı. Anaokullarının söz konusu yıl toplam 5.016 lira masrafı olmuştu.

Saruhan: 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre merkez (Manisa) nüfusu 92.659, toplam vilayet nüfusu da 372.562 olan Saruhan vilayetinde 1925-1926 ders yılında bir tane anaokulu vardı. 167 öğrencisi olan bu okulda, biri Darü'l-muallimat Ana Şubesi mezunu iki öğretmen görev yapmaktaydı. Anaokulu, 1925 tamiminin etkisiyle ders yılı sonunda lağvedildi.

Anaokullarının kapanma sürecine girdiği 1925-1926 eğitim öğretim yılında Türkiye genelinde faaliyet gösteren anaokulları ile ilkokullara ait genel bilgiler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. 1925-1926 Eğitim Öğretim Yılında Anaokulları ile İlkokulları Ait Genel Bilgiler

1925-1926 Eğitim Öğretim Yılı	Anaokulu	İlkokul
<i>Okul Sayısı</i>	89	5.554
<i>Derslik Sayısı</i>	150 ⁸	9.510
<i>Öğretmen Sayısı</i>	<i>Erkek</i>	8.457
	<i>Kadın</i>	2.493
	<i>Toplam</i>	10.950
<i>Öğretmenlerin Yaşları</i>	17-25	5.652
	26-40	4.486
	40+	815
<i>Öğrenci Sayısı</i>	8.655	326.546
<i>Öğrenci Babalarının Meslekleri</i>		

⁸ 89 okuldan 69'unun derslik sayısına ulaşılabilmiştir.

Servet Sahibi	544	-
İşçi	1.253	-
Çiftçi-Ziraat	-	141.249
Ticaret Erbabı, Esnaf, Sanatkâr	3.903	48.950
Memur	1.861	15.931
Serbest Meslek	-	35.599
Diğer Meslekler	927	83.246
Yıllık Giderler		
Öğretmen Maaşları	76.235	5.775.892
Müstahdem Ücretleri	30.988	3.608.769
Diğer Harcamalar	5.491	1.898.837

(Kaynak: İhs. M. 1928: 92-93, 116-117, 140-143)

Anaokullarının Kapanması

25 Ekim 1925 Tamiminden sonra anaokullarının ve anaokullarına devam eden öğrencilerin sayılarında azalma oluştu. Ancak Maarif Vekaleti, anaokullarına topyekûn karşı çıkıyordu. Bakanlık bu doğrultuda 29 Ocak 1930 tarihinde yeni bir tamim yayınlayarak anaokullarına taraftar olmadığını belirtiyor ve yeni anaokulu açılmaması talimatını veriyordu. Tamimin altıncı paragrafında;

“İlk Mektepler açmak hususundaki uhdelere mütekerrek vazifeleri tamamen yapamazken yani kanunen okutmağa mecbur olduğumuz köylerdeki ve şehirlerdeki 7-12 yaşındaki bütün çocuklar için mektep açamazken vilâyetlerin ilk tahsilin aleyhine yeniden ikmal ve Ana Mektepleri açmalarına vekâlet katiyen taraftar değildir.

Ana Mektepleri tamamen istisnai olarak bütçesi müsait vilâyetlerde fabrikalarda ve ziraatta çalışan ve çocuklarını evlerinde çalıştığı saatlerde tevdi edecek kimsesi bulunmayan birçok anaların bulunduğu yerlerde yalnız bu ve bu gibi esbabı mucibe ile açılabilir. Vekâlet yapacağı teftişlerde bu nevi mekteplerde bulunan çocukların annelerinin çalışmayanlardan olduğunu görürse hiçbir mazeret ve müsamaha gözetmeksizin kapatacaktır ve buralara tahsis edilen masrafların köylerde 7-12 yaşındaki çocukların okutulmasına sarf edilmesini isteyecektir”

denilmektedir (Ergin 1977: 2051).

Önce 1925, sonrasında da 1930 tamimi yayınlanınca resmi anaokulları arkası arkasına kapandı. Ancak anaokullarının kapanması bir boşluk yaratmaktaydı. Bu boşluğu doldurmak için 1930’lardan itibaren İstanbul’da çocuk yuvası, çocuk bahçesi ve çocuk barındırma odaları açılmaya başlandı. Bunlar arasında anaokullarının yerini tutabilecek olanları yalnızca çocuk yuvaları idi. Çocuk yuvaları; okul çağına gelmemiş çocuklarını bırakacak yeri olmayan, hayatını amelelikle, işçilikle kazanmak mecburiyetinde bulunan dul ve fakir kadınların 3-7 yaşları arasındaki çocuklarını sabahtan akşama kadar oyalamak, yedirmek, içirmek ve eğitim vermek amacıyla açılmıştı (Ergin 1977: 2061). Ancak bunlar da anaokullarının yerini tutmakta yetersiz kaldı.⁹ 1937-1938 öğretim yılına gelindiğinde Türkiye genelinde resmi anaokulu kalmamıştı. 1938 yılında 37’si İstanbul’da olmak üzere Türkiye genelinde toplam 47 özel anaokulu mevcuttu. Bu anaokullarının da 32’si gayrimüslimlere aitti.

Resmi anaokulları, 1961 yılında yürürlüğe giren 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun (Resmî Gazete, 12 Ocak 1961: 3068-3075) yürürlüğe girmesinden sonra tekrar açılmaya başlanmıştır.

Sonuç

Okul öncesi eğitim kurumları, 19. yüzyıldan itibaren ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde açılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti’nde ise bu kurumlar, ilk başta yabancı okullar ile azınlık okullarının dikkatini çekmiş, resmî hüviyet kazanabilmeleri için 1913 yılını beklemek gerekmiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde ilkokulların birinci basamağı olarak açılan ve sayıları kısa sürede artan bu okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak için Darü’l-muallimat bünyesinde anaokulu öğretmeni yetiştiren bir şube açılmıştır. Ancak kuruluşu talihsiz bir döneme rastlayan anaokulları, Birinci Dünya Savaşı ile Milli Mücadele yıllarında doğal olarak ihmale uğramıştır. Buna rağmen cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılında Türkiye genelinde toplam 80 anaokulu bulunmaktaydı. Ancak bu sefer de bina, öğretmen ve ödenek sıkıntısı baş göstermiş; devletin imkânlarının ilkokullara bile cevap veremediği ortamda anaokullarının kapatılmasından başka bir seçenek kalmamıştır. Maarif Vekâleti, 25 Ekim 1925 günü vilayetlere gönderdiği tamimle anaokullarının bütçelerinin ve öğretmenlerinin ilkokullara aktarılmasını emretmiştir. Bu genelgeyle kapanma sürecine giren anaokulları, 29 Ocak 1930 tarihinde yayımlanan yeni bir genelgeyle kanunen zorunlu olan ilkokulların “aleyhine” addedilmiş ve kapatılmaları için talimat verilmiştir. Resmi anaokullarının tekrar canlanması uzun bir zaman almış, bu süre zarfında İstanbul’da çocuk yuvası, çocuk bahçesi ve çocuk barındırma odaları açılmıştır. Anaokulları, 1961 yılından itibaren tekrar açılmaya başlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin Osmanlı Devleti’nden devraldığı miras, eğitim kurumlarının tümünde olduğu gibi anaokullarında da kendisini göstermiştir. Bina ve ders materyalleri bakımından önemli bir altyapıyı devralan Türk Millî Eğitimi; savaşlarla büyümüş, Osmanlı’nın dağılmasına şahit olmuş idealist, çalışkan ve özverili bir neslin tecrübelerini yeni kuşaklara aktarmasına fırsat vermiştir.

⁹ 1940’lı yıllarda İstanbul’da üç tane çocuk yuvası bulunmaktaydı. Bir hekim, bir mürebbiye, bir aşçı ve bir de hademeden oluşan bu yuvalardan ilki Atik Ali Paşa’da Çocuk Bakımevi Dispanserinde, ikincisi Üsküdar’da Süt ve Mektep Çocukları İçtimai Hıfzıssıhha Dispanserinde, üçüncüsü de Cibali Tütün Fabrikasında idi (Ergin, 1977: 2061).

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Yahya (2007). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2007* (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- ALKAN, Mehmet Öznur (2000). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- BAŞAL, Hande Asude (1998). *Okul Öncesi Eğitime Giriş*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), MF. MKT. 1103/28.
- Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (1939). *Maarif 1937-1938 İstatistikleri*, İstanbul.
- DEMİRYÜREK, Halim (2015). "Maarif Salnamelerine Göre İzmit Sancağında Eğitim-Öğretim", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*. C. 3, s. 1211-1228, Kocaeli: Pelikan Basım.
- DERETARLA GÜL, Ebru (2008). "Meşrutiyet'ten Günümüze Okul Öncesi Eğitim", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 17, S. 1, s.269-278.
- DERMAN, Meral Taner; Başal, Handan Asude (2010). "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretimde Niceliksel ve Niteliksel Gelişmeler", *Journal of International Social Research*, May2010 (3), S. 11, s. 560-569.
- DEWEY, John (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- ERGİN, Osman (1977). *Türk Maarif Tarihi* (5 Cilt), İstanbul: Eser Matbaası.
- İhsaiyat Mecmuası (1925). *Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti 1339-1340 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası (1341)*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- İhsaiyat Mecmuası (1926). *Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti 1924-1925 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- İhsaiyat Mecmuası (1928). *Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti 1925-1926 Ders Senesi İhsaiyat Mecmuası*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu*, Kanun No: 222, Resmî Gazete, 12 Ocak 1961, S. 10705, s. 3068-3075.
- KESKİN, Nuray (2007). *Devletin Toprak Üzerinde Örgütlenmesi: Türkiye'de İllerin Yönetimi*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- OKTAY, Ayla (2002). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul öncesi Dönem* (3.Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Vilayet, kaza, şehir ve köyler itibarıyla Türkiye nüfusu (1928). *28 Teşrin-i Evvel 1927 Umûmî Nüfus Tahriri*, Ankara.